

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА СЛОВООБРАЗУВАНЕТО С ОГЛЕД НА ДЕРИВАЦИЯТА

1. Понятието дума

Целта на тази студия е изследването на начините за образуване на думи, затова е логично най-напред да дадем определението за дума. В лингвистиката и по-специално в морфологията и лексикологията отдавна съществуват спорове за това какво е дума и кои са нейните граници.

Съвременното определение за *дума* включва следните компоненти: думите са езикови елементи, които се характеризират с позиционна мобилност и вътрешна стабилност¹. Позиционната стабилност означава възможността думата да заема различни позиции вътре в изречението, а вътрешната ѝ стабилност се изразява във факта, че в състава на думата формиращите я елементи стоят на фиксирани позиции един спрямо друг.

Думите са изградени от по-малки значещи елементи, които се наричат морфемите. Морфемите са теоретични езикови единици: най-малките значещи езикови елементи, състоящи се от един или повече звуци и неразложими на по-малки значещи сегменти. Като всички теоретични единици, морфемите представляват абстрактно понятие, а се реализират в езика чрез конкретни *морфи*. Ако при реализацията в езика на дадена морфема чрез морфите ѝ те се намират в комплементарна дистрибуция помежду си, т.е. морфите имат едно и също значение или функция, но различен звуков състав според обкръжаващата ги среда, тогава говорим за варианти на морфемата, наричани аломорфи².

Морфемите по дефиниция са части от дума и рядко съвпадат с цяла дума. Когато една морфема съвпада по звуков състав със самата дума, такава морфема се нарича *свободна*: бълг. *днес*, *с*, новогр. *χωρίς* ‘без’, *με* ‘с’ и пр.

Обикновено морфемите са части от самата дума, т.е. реализират се в езика само в комбинация с други морфемите, съставяйки с тях думи. Такива морфемите се наричат *зависими (свързани) морфемите*. Допълнително зависимите морфемите се делят на корени/основи (вж. по-долу, 5.2) и на афикси³. Корените са зависими морфемите, които носят основното значение на думата, т.е. предмета, понятието, отношението, качеството и пр., към което тя реферира. Афиксите представляват морфемите с по-абстрактно значение от корените, прибавят се пред или след корените и представляват

¹ Вж. Singleton 2000: 9, Ammon et al. 2004: 531, Plag 2003: 4–9, наред с много други.

² Вж. Trauth et al. 2006: 767–768 и Бояджиев и др. 1999: 285–286, наред с много други.

³ Вж. и Ράλλη 2005: 40–41.

инвентар на две различни морфологични процедури – *словообразуване* и *формообразуване* (*флексия*). На тази основа афиксите се делят на *деривационни афикси* (наричани също и *словообразователни афикси*) и *флексивни афикси* (наричани също и *формообразуващи* или *реляционни афикси*).

2. Словообразуване

Словообразуването е дял от лингвистичната наука, който се занимава с начините и езиковите средства за образуване на нови думи с цел обогатяване на езиковия речник.

Не всички лексикални класове⁴ думи в езика се обновяват чрез попълване с нови членове. Едни класове думи се определят като затворени и в тези класове рядко се добавят нови думи. Затворени класове думи са класовете на предлозите, междуметията, съюзите и пр. Класовете думи, в които непрекъснато се добавят нови членове, се наричат отворени. Отворени класове са най-вече класът на съществителните, а също и класовете на прилагателните и глаголите. Като отворените класове някои учени причисляват и наречията⁵.

От гледна точка на образуването думите в езика се делят на *непроизводни* и *производни*. Непроизводни са тези думи, които от синхронна гледна точка не са образувани от други. Производните думи (*деривати*) са тези, които от синхронна гледна точка са образувани от други думи чрез различни начини и средства на словообразуване. Процесът на образуване на нови думи от съществуващите в езика основи се нарича *деривация*⁶. Деривацията като морфологична процедура често е противопоставяна на друга основна морфологична процедура – флексията (формообразуване).

3. Деривация и флексия

По-горе определихме думите са езикови елементи, които се характеризират с позиционна мобилност и вътрешна стабилност. Това определение не обяснява отношението между двойки думи като *гост-гостна* и *гостна-гостни*. Тези двойки съдържат отделни думи, отношенията между които във всяка двойка е различно: в първата двойка думите означават и различни понятия, докато във втората двойка понятието е едно, а думите се различават по една конкретна информация,

⁴ Лексикалните класове думи, наричани също части на речта (съществително, прилагателно, глагол, наречие, междуметие, съюз, числително, предлог) или синтактични категории (syntactic categories, вж. Booij 2005: 30–31), групират думите на даден език въз основа на техни общи синтактични, морфологични и семантични признаци, вж. и Ницолова 2008: 42–46.

⁵ Вж. Booij 2005: 51–52.

⁶ Вж. Бояджиев и др. 1999: 227, Иванова и др. 1983: 31.

която носят, а именно множественност в ‘гостна’ и множественност – референция към повече от един обекти от един и същи вид в ‘гостни’. Стремелът на човешкото съзнание към обобщаване и категоризация⁷ е отразен и във възприемането и класифицирането като думи на членовете на горните двойки. Така в първия случай говорим за две различни *лексеми* (думи в абстрактен смисъл), а във втория – за словоформите на една и съща дума (думи в по-общ смисъл). Горните двойки представляват илюстрация на две основни процедури за образуване на думи в езика: деривацията и флексията. Чрез деривацията се образуват нови лексеми, т.е. множи се лексикалното богатство на един език чрез въвеждането на нови езикови знаци за обекти, абстрактни понятия, качества, предикати и др., а чрез флексията се образуват различни граматични форми на една и съща лексема, които се реализират в речта и показват, чрез синтаксиса, релацията между обектите, предикатите и пр.

Точното дефиниране на отношението между деривацията и флексията е предмет на дискусии в лингвистичната наука. Хаспелмат⁸ обобщава в дванайсет точки най-често изтъкваните разлики между деривацията и флексията:

- (I) Флексията е релевантна към синтаксиса, а деривацията не е. Флексията съществува именно за да установява синтактични релации.
- (II) Флексията е задължителна, а деривацията е опционална. Словоформите на дадена дума са единствените варианти, в които тя съществува, а често самата основа на думата не може да съществува извън флексията, срв. царица / царици и пр., но *цариц.
- (III) Флективните словоформи не могат да се заменят от непроизводни думи, а производните лексеми могат. Тази възможност произтича от факта, че производните лексеми като цяло нямат специални синтактични качества, които никоя непроизводна лексема няма.
- (IV) Флективните словоформи изразяват същото понятие като основата, а производните думи изразяват ново понятие.
- (V) Флективните категории изразяват относително абстрактно значение, докато производните значения са относително конкретни.
- (VI) Флективните словоформи са семантично правилни, а производните лексеми могат да бъдат семантично неправилни.
- (VII) Значенията на флективните категории е по-малко релевантно към значението на основата, докато деривационните значения са много релевантни към значението на основата. Докато прилагането на флексията има предсказуем резултат върху основата, то прилагането на деривацията невинаги носи един и същ резултат: бълг. ношница (дреха) – потница (обрив от претопляне при бебетата), рус. днев-ник

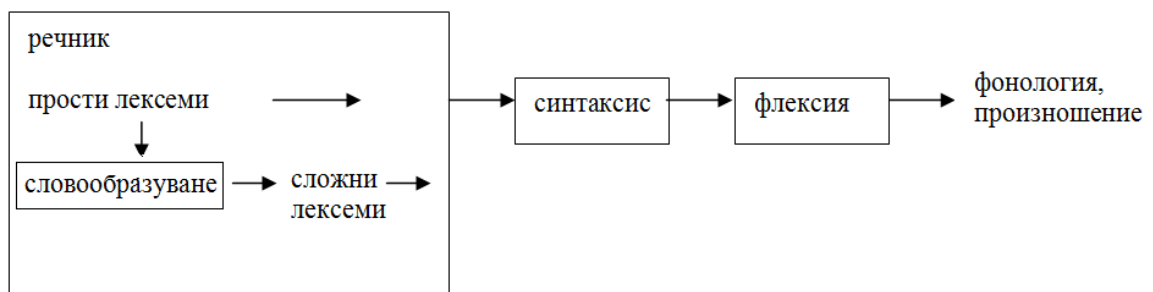
⁷ Вж. McGarty et al. 2004: 2–3, наред с много други.

⁸ Haspelmath 2002: 70–77.

‘дневник’ срещу нощ-ник ‘нощна лампа’ (последните два примера са на Хаспелмат).

- (VIII) Флективните категории могат да бъдат приложени към основата без произволни ограничения, докато деривационното образуване на дума може да бъде ограничено по произволен начин.
- (IX) Флексията се изразява в периферията на думата, докато деривацията се проявява близо до корена.
- (X) При флексията се забелязва по-рядко аломорфия на основата, докато при деривацията подобна аломорфия се среща по-често.
- (XI) Флективните категории могат да се изразяват кумулативно, докато деривационните формации не се изразяват кумулативно. Един флективен (формообразуващ) суфикс може да изразява няколко граматични категории, напр. дадено падежно окончание носи информация за падеж, число, род, докато при деривационните суфикси, например, това явление се наблюдава доста по-рядко.
- (XII) Флективните категории не могат да бъдат повтаряни, докато деривационните морфемите могат да бъдат повтаряни. Така например изразяването на множествено число чрез едно морфологично средство прави невъзможно изразяването на същата категория чрез друго морфологично средство, срв. cat-s и *cat-s-es. Повтарянето на една и съща базисна информация е рядко явление и при деривацията, но са засвидетелствани подобни примери в различни езици, напр. post-post-modern.

Този подход към деривацията и флексията обикновено се споменава като дихотомен подход⁹. Опирайки се на наблюденията в т. 1-12, Хаспелмат определя деривацията като предсинтактична процедура, оперираща, чрез набор от морфологични елементи, правила и други средства, на ниво езиков речник, а флексията – като постсинтактична структура, представляваща част от словообразуването¹⁰. Дихотомният модел предлага следната структура на граматиката:

Haspelmath: 2002: 78

⁹ За по-важните теоретични подходи в разграничението между деривация и флексия вж. Booij 2004.

¹⁰ Haspelmath 2002: 77, вж. и Tris 2009: 22.

Хаспелмат обаче не смята, че дихотомният подход е адекватен на езиковите дадености и предлага една трихотомия, в която флексията се разделя на контекстуална флексия и инхерентна флексия. Така се оформят следните три категории:

1. Контекстуална флексия – обхваща чисто синтактични категории като съгласуване на имена, глаголи, прилагателни и структурните падежи (номинатив, генитив и пр.).
2. Инхерентна флексия – обхваща категории като число, вътрешен падеж (локатив, инструментал и пр.) за съществителните, сравнителни и превъзходни степени за прилагателните, време, вид, наклонение, инфинитив и причастие за глаголите.
3. Деривация: разглежда се както в останалите подходи.

Конкретно, инхерентната флексия има сходства с деривацията, тъй като:

- а) Тя не може да бъде прилагана универсално, напр. много съществителни нямат множествено число.
- б) При нея по-често се забелязва аломорфия на основата, отколкото при контекстуалната флексия, както това се забелязва по-често и при деривацията.
- в) Много редките случаи, когато флективната морфема е по-близо до корена от деривационната, се отнасят до инхерентна флексия¹¹.

4. Деривация

Деривация се нарича процесът на образуване на нови думи от съществуващите в езика основи. Начините за образуване на думи в езика се делят на неморфологични и морфологични.

Неморфологични начини за обогатяване на езиковия речник:

1. Семантичен начин, известен също като *семантична номинация*. Основава се на полисемията, т.е. промени в семантиката на една съществуваща лексема, които водят до поява на ново значение и могат да доведат до обособяването на нова лексема със значение, само индиректно свързано с изходното: новогр. $\gamma\epsilon\rho\alpha\nu\acute{o}\varsigma_1$ ‘жерав’ и $\gamma\epsilon\rho\alpha\nu\acute{o}\varsigma_2$ ‘кран’, бълг. паяк₁ ‘вид насекомо’ и паяк₂ ‘специален автомобил за товарене и превоз на автомобили’.
2. Универбизация. Има най-различни форми на универбизация. Примери за този процес са например изпускането на част от съставно название или устойчиво словосъчетание, при което значението се поема от

¹¹ Haspelmath 2002: 81–82.

думата-опора (вж. по-долу, 5.4), определяща лексикалния клас на сложната лексема, напр. бълг. контактни леши > леши, печатен орган > орган, англ. κεντρικός επεξεργαστής ‘централен процесор’ > επεξεργαστής ‘процесор’ и пр.

3. *Синтактична конверсия*, наричана също морфолгично-синтактично словообразуване, при която дадена дума преминава от един лексикален клас в друг. Синтактичната конверсия има различни проявления, напр. субстантивация, т.е. преминаване в класа на съществителните: новогр. πιστεύω ‘вярвам’ > πιστεύω ‘кредо, верую’, βραδινό φαγητό ‘вечерно ядене’ > βραδινό > вечеря, бълг. курсов ръководител > курсов и пр., изчезнал човек > изчезнал, адективация, т.е. преминаване в класа на прилагателните: новогр. ο, η, το εν λόγω ‘въпросният’; адвербиализация, т.е. преминаване в класа на наречията: бълг. горе, долу, мигом, есенес (в дадените като примери думи процесът на синтактична конверсия се е състоял в предишен исторически етап на езика) и пр. Конкретно, субстантивацията на прилагателни имена представлява форма и на универбизация, тъй като от устойчивото словосъчетание се изпуска опорната дума и остава само определението.
4. Абревиация – представлява процес на съкращаване на една фраза, вследствие на което се получава нова дума. Основните форми на абревиация са следните:
 - а) *Блендинг* (телескопия, срастване) – представлява процес на образуване на нова дума от части от съществуващи думи, най-често принадлежащи към един и същи клас думи, обикновено съществително+съществително: бълг. **мутра**+(теле)**фон** > мутрафон, **джук**(и)+(метр)**еса** > джукеса, новогр. **ζα**(βωμένος)+**βλακωμένος** > ζαβλακωμένος. Новообразуваната дума се нарича телескопична дума или бленд.
 - б) *Образуване на инициализми* (инициални абревиатури) – дадено съставно название се заменя от дума, образувана от началните му букви: коефициент на полезно действие > КПД, новогр. Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας > ΚΚΕ (произнася се [kikué]) или на *акроними*, т.е. думи, образувани от началния звук или звуци на дадена думи и произнасяни като самостоятелни фонетични думи, напр. бълг. народна кооперация > наркоп, новогр. Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδος > ΟΤΕ (произнася се [oté]) и др.
 - в) *Отсичане* (клипинг) – представлява отпадане, отсичане на част от някоя дума, било в нейното начало, среда или край, напр. бълг. заместник > зам (думата вече получава и флексия – мн.ч. замове), доктор > док, специалист > спец, новогр. ημέρα ‘ден’ > μέρα, Σταυρούλα > Ρούλα и пр.¹²

¹² За неморфологичното словообразуване вж. Ευδόπουλος 2008: 210–218 и Бояджиев и др. 1999: 270–276, наред с много други.

5. Морфологични начини за обогатяване на езиковия речник¹³

5.1. Афиксация¹⁴

Смята се, че повечето деривационните афикси¹⁵ в индоевропейските езици са наследени от индоевропейския праезик, но определена част от тях в диахронен план са се развили от свободни морфемни, които чрез процес, наречен граматикализация и обхващащ различни процедури – десемантизация, десинтактизация и др.¹⁶ – са се превърнали от свободни морфемни в зависимите морфемни или направо в афикси, когато процесът на граматикализация е завършен¹⁷.

Видове афикси според позицията им спрямо основата¹⁸

Според позицията спрямо корена/основата – преди (вляво), след (вдясно), от двете страни, вътре в корена и т.н. обособяваме следните по-важни групи афикси:

Префикси

Префиксите се прибавят преди (вдясно) към цяла дума и не се добавят към отделни корени. Това означава, че префиксите нямат класификационна функция, т.е. не променят лексикалния клас на думата. Независимо пред каква дума поставим даден префикс, тя не се превръща от съществително в прилагателно, от глагол в съществително и пр. Смята се, че префиксите имат „по-определени и стандартни значения”¹⁹, следователно префигираните деривати имат по-предвидими значения с оглед на семантиката на префикса отколкото суфигираните деривати.

Процесът на образуване на нови думи чрез префикс или префикси се нарича *префиксация*.

Суфикси

Суфиксите се прибавят и към самостоятелни думи, но най-често се прибавят към корени / основи, като заемат място след (вдясно) от тях. Суфиксите имат класификационна функция, т.е. определят лексикалния

¹³ Морфологичен начин за словообразуване е и композицията, която не е предмет на тази студия.

¹⁴ В тази работа възприемаме термина деривация за обозначаване на общия процес за образуване на нови думи, но ще използваме традиционния термин *деривати* само за думи, образувани чрез афиксация, а за думите, образувани чрез композиция, ще използваме термина *композиции*.

¹⁵ Деривационните афикси се наричат и *форманти*, вж. Бояджиев и др. 1999: 262.

¹⁶ Вж. по-долу, точка шеста.

¹⁷ Tgirs 2009: 245–246.

¹⁸ Навсякъде тук под основа разбираме словообразователна основа, а не формообразователна морфема, напр. пиш- (< пиша) е словообразователна основа (допиша, изпиша), а напиш-, пис- и напис- са формообразователни основи, т.е. носят не само лексикална, но и граматическа информация, в дадения случай за вид и време.

¹⁹ Бояджиев и др. 1999: 239.

клас на деривата. По този начин всеки суфикс, а при натрупване на суфикси – стоящият най-далече след корена, определя към кой лексикален клас и към кой флективен тип ще принадлежи производната дума (вж. и по-долу, 5.3): така един деривационен суфикс за образуване на съществителни ще произведе съществително, един деривационен суфикс за образуване на глаголи ще произведе глагол и пр. Разбира се, суфиксите невинаги променят лексикалния клас на деривата спрямо лексикалния клас на изходната дума: има суфикси, с които от съществителни се образуват съществителни: зар > зар-**че**, или пък от прилагателни се образуват прилагателни: зелен > зелен-**икав**. Суфиксите, които притежават по-добре изразено собствено семантично съдържание, не променят по необходимост лексикалния клас на деривата. Този вид суфикси са плод на граматикализация и в диахронен план произхождат от свободни морфеми, превърнали се в зависими морфеми²⁰.

Циркумфикси

Циркумфиксите представляват комбинирана морфема, съставена от префиксен компонент, намиращ се пред корена/основата, и суфиксен компонент, намиращ се след корена/основата: бълг. **на-колен-ник**, новогр. **α-ὑπν-ί-α**. В българската научна литература словообразуването чрез циркумфикси се нарича префиксно-суфиксен начин за словообразуване или конфикация²¹.

Инфикси

Инфиксите са афикси, които се поставят вътре в даден корен. Инфиксите не са характерни за съвременните европейски езици, но се срещат в редица езици от Азия, Африка и Америка.

Трансфикси

Обикновено се срещат в силно синтетични езици, като например арабски, където коренът, който дава базисната семантика на думите, произведени от него, се състои от низ от съгласни, а конкретните значения се изразяват чрез гласните-трансфикси, които се вмъкват вътре в корена: араб. корен /ktb/ ‘идея за книга’ > **kitāb** ‘книга’ и др.

Интерфикси

Наричат се и свързващи елементи. Интерфиксите са лишени от лексикално значение морфеми, които застават между две основи и служат за тяхното свързване в комплексна лексикална единица, без да допринасят семантично към новия конструкт. В български на-разпространените

²⁰ Lieber 2009: 40.

²¹ Бояджиев и др. 1999: 265. В западната лингвистика терминът конфикация има друго значение и се използва за определен вид композиция, вж. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1994: 39.

интерфикси са съединителната морфема [e] и [o], а на новогръцки съединителната морфема [o].

Особена словообразователна процедура представлява т.нар. *нулева суфиксация*, наричана също и морфологична конверсия, при която една дума се образува от друга дума без наличието на деривационен афикс, а само с добавянето към корена на флективна морфема: съпруг > съпруга, заливам > залив²².

5.2. Корени и основи

Коренът или коренната морфема е централната морфема на една пълнозначна дума и представлява основата на семантиката ѝ. С корените се образуват сродни думи.

Традиционно в българската лингвистика корените се делят на а) *свободни корени* – такива, които могат да се употребяват самостоятелно без префикси и суфикси и дори без флексия: рък-а, път, и б) *свързани корени* – които в съвременния български език винаги се съпровождат от деривационни афикси и не се употребяват както без тях, така и без флективни морфemi: об-у-я, по-ем-а. Коренът се нарича също и непроизводна основа.

Основата е частта от думата, която остава след отстраняването на флективните морфemi. Основата може да съвпада с корена (= непроизводна основа), но може и да представлява съчетание от коренна морфема или друга основа и афикс/афикси, като в този случай говорим за производна основа²³.

Някои съвременни лингвисти считат, не без основание, че разграничението между корен и основа не е нужно. Коренът на една дума се изолира основно за изясняването на етимологията ѝ, но всъщност именно основите представляват непосредствения морфологичен материал, който се използва при словообразуване. Рали²⁴, например, твърди, че границата между корен и основа в синхронен план е трудно различима и затова приема като база за словообразуването единствено основите.

В научната литература се изказват и съмнения относно наличието на свободни корени (основи), т.е. на основи, свободни от всякакви афикси – деривационни и флективни. В езиците с богата флективна морфология на практика една коренна морфема никога не е свободна: тя винаги се съпровожда от някаква флексия²⁵. Това важи в голяма степен за новогръцки, където, с изключение на някои заемки, не се срещат пълнозначни, лексикални морфemi (корени), употребени без флексия: πόρ-

²² Вж. Бояджиев и др. 1999: 266.

²³ Вж. Бояджиев и др. 1999: 233–235, 242–246.

²⁴ Ράλλη 2005: 41.

²⁵ Lieber 2009: 34.

ος, μητέρ-α, παιδ-ί. Самостоятелни коренни морфема срещаме само в затворените класове думи като съюзи, предлози, местоимения, междуметия. За разлика от новогръцки в български има пълнозначни, лексикални морфема (корени), които се употребяват самостоятелно: крак, стол. Тези корени обаче са несвързани само в основната си форма, тъй като в словоформите си приемат флективни и членни морфема: стол – стол-ове, крак – крак-ът.

5.3. Подредба на деривационните афикси спрямо основата и помежду им. Ограничения.

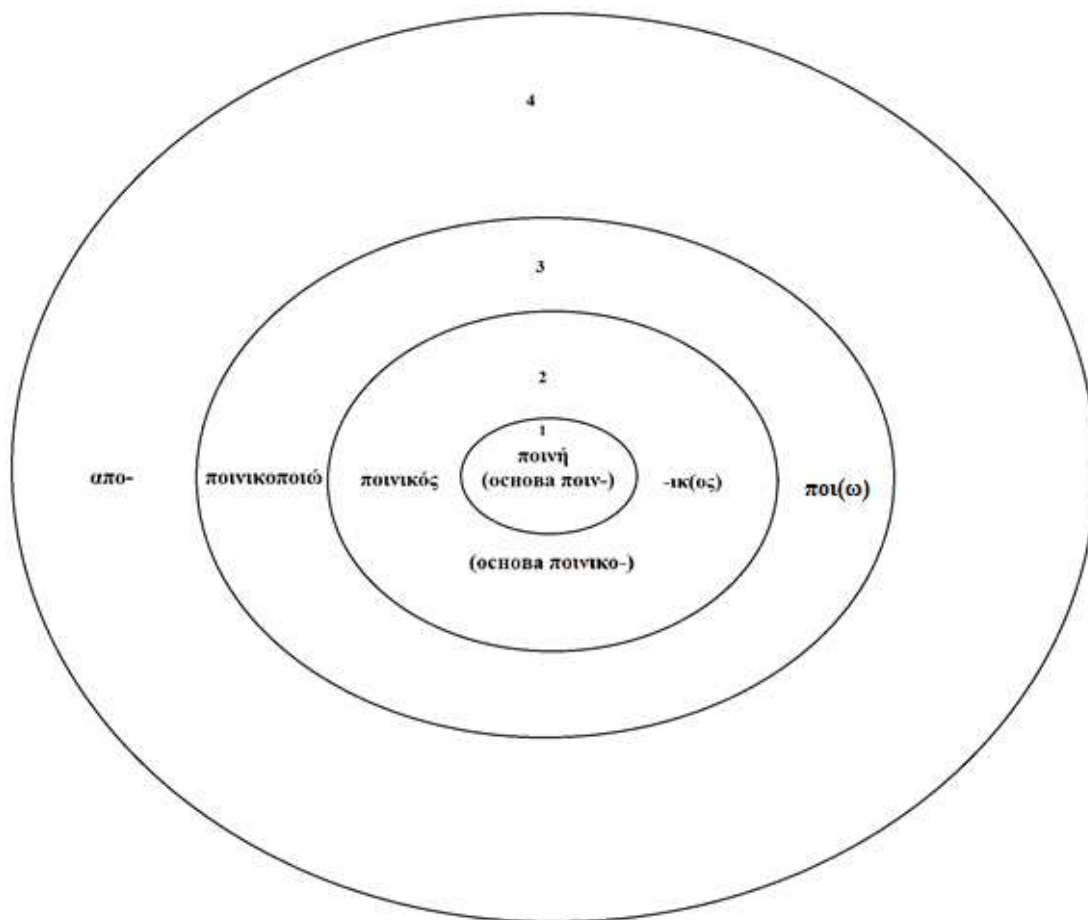
Редът, по който афиксите се прибавят към основата, формирайки производни думи, обикновено се представя като една линия от ляво на дясно, която има следните компоненти²⁶:

Флективни префикси – деривационни префикси – корен – деривационни суфикси – флективни суфикси

Тази схема обаче представя прекалено опростено процеса на словообразуване и не отчита факта, че всяко прибавяне на словообразователен материал към дадена основа се подчинява на определени правила и условия и подлежи на определени ограничения. По тази причина вместо линейната схема Либер²⁷ предлага подобрена схема, в която деривацията се представя като глава лук: в средата стои една централна част на думата (корен), около която като слоеве, чрез прилагането на определени правила и спазването на определени ограничения, се добавят нови афикси, всеки път към основа, създадена в един предишен, предхождащ вътрешен слой. Така например, схематичното представяне на думата *αποποινικοποιώ* ‘депенализирам’ би имало следния вид:

²⁶ Вж. Booij 2005: 71.

²⁷ Lieber 2009: 37–38.

Образуването на тази производната дума преминава през няколко деривационни етапа:

1. От непроизводната дума ποινή ‘наказание’ се изолира коренът (непроизводната основа) ποιν-.
2. От непроизводната основа ποιν- чрез суфиксация се произвежда прилагателното ποινικός ‘наказателен’ и от него се изолира производната основа ποινικο-.
3. От производната основа ποινικο- чрез суфиксация се образува глагола ποινικοποιώ ‘пенализирам’.
4. От глагола ποινικοποιώ чрез префиксация се образува деривата αποποιικόποιο ‘депенализирам’.

Във всеки от горните етапи действат правила и условия, които позволяват на съответните суфикси да се съчетават със съответните основи. На последния етап префиксът се прилага към цяла дума.

Съчетаемостта на деривационните афикси с основите не е неограничена, и както вече споменахме, се ръководи от определени правила. Суфиксите в това отношение са най-ограничени: те не могат да се съчетават с някои видове основи, тъй като произвеждат думи от определен

лексикален клас. Като ограничение например се сочи съчетаемостта на английския префикс *un-*, който се прибавя към прилагателни, за предпочитане с позитивно значение, и произвежда прилагателни с негативно значение: *happy* > *unhappy*, или към глаголи, чиято семантика допуска връщане на ситуацията в предишното състояние преди прилагане на действието, срв. *screw* > **unscrew**, но *kill* > **unkill*.

Различни видове ограничения в комбинирането на определени афикси и основи наблюдаваме и в новогръцки. Така например, суфиксът *-ωπ(ος)* служи за образуване, основно от основи на прилагателни, означаващи цвят, на прилагателни, означаващи същия цвят или оттенък: *κίτρινος* ‘жълт’ > *κίτρινωπός* ‘жълтеникав’ и рядко се прилага към други основи на прилагателни и съществителни, суфиксът *-ή(ς)* служи за образуване на прилагателни от основи на съществителни, означаващи обекти, които имат вътрешно присъщ, обичаен цвят, срв. *ουρανός* ‘небе’ > *ουρανής* ‘небесно син’, но *μπουκάλι* ‘бутилка’ > **μπουκαλής*. Селективни ограничения в новогръцки се наблюдават и при комбинирането на морфологични елементи от книжовния и народния езикови варианти: тези елементи се комбинират свободно с други елементи от същия езиков вариант:

книжовен+книжовен: *επιανα-+κάμπτω* > *επιανακάμπτω*,

народен+народен: *ξε+μπάρκ+ος* > *ξέμπάρκος*,

но не се комбинират с елемент от другия езиков вариант:

книжовен+народен: *υδατ-+άς* > **υδατάς*, но **νερούλας** ‘продавач на вода’ е съществуваща дума, съдържаща обаче корена от народния езиков вариант *νερ-*,

народен+книжовен: *ξε-+πίπτω* > **ξεπίπτω*²⁸.

За генезиса на ограниченията и правилата в сила при комбинирането на основи и афикси в лингвистиката се съществуват два подхода: първият смята, че ограниченията се налагат от основата (*base-driven restrictions*), а вторият – от основата (*affix-driven restrictions*)²⁹. Първият подход постулира, че основите подбират суфиксите в зависимост от своята семантика, фонологични, морфологични и синтактични характеристики. Вторият подход смята, че комбинаторните възможности се определят от суфикса, който представлява опора на производната дума, и той прехвърля качествата си върху нея и определя лексикалния ѝ клас³⁰. Привържениците на този подход считат, че по този начин по-добре се обяснява фактът, че с

²⁸ Разбира се, езиковото развитие, движено от иновацията, преодолява тези ограничения, вж. например глагола *φτωχοποιώ* ‘права някого/нещо беден, водя някого/нещо към бедност’, съставен от един народен и един книжовен компонент

²⁹ В англоезичната литература терминът ‘афикс’ често се употребява вместо ‘суфикс’.

³⁰ Дискусия по въпроса вж. в Μελισσαροπούλου & Ράλλη 2009.

даден суфикс се съчетават най-различни основи, докато една основа не се съчетава с най-различни афикси³¹.

При употребата на суфикси се забелязват и определени ограничения в последователното прибавяне на повече от един суфикса или при прибавянето на определен суфикс. Така Мелисаропулу и Рали изолират два вида специални суфикси³²:

а) Уникални суфикси – съчетават се само с коренни морфемни (непроизводни основи) и не позволяват допълнително суфигиране освен с флективен суфикс: *στрат-* (< *στρατός* ‘войска’)+*-ών(ας)* > *στρατώνας* ‘казарма’.

б) Крайни суфикси – блокират по-нататъшно добавяне на деривационни суфикси и допускат след тях само флективни суфикси: *δεντρ-* (< *δέντρο* ‘дърво’)+*ουλ-*+*άκ(ι)* > *δεντρουλάκ(ι)*, но **δεντρακούλ(ι)*.

5.4. Понятието опора при дериватите

По-горе споменахме понятието *опора* (англ. *head*), което е ключово при изясняването на семантичните отношения между морфологичните елементи, съставлящи дадена производна дума. Терминът *опора* е зает от синтаксиса, където опората е онзи елемент, който определя вида на фразата – глаголна, именна и пр. В деривацията опората е морфологичният елемент, който определя лексикалния клас на производната дума. Тъй като съгласно правилото на Уилямс³³ морфологичната опора е десният елемент на една производна дума, опора при деривацията могат да бъдат само суфиксите. По тази причина по-горе подчертахме, че само суфиксите могат да имат класификационна функция, т.е. могат да изменят лексикалния клас на производната дума, докато префиксите се прибавят към цели думи и следователно са неопори. Не всички суфикси обаче представляват опора на производна дума. Така например не представляват опора т.нар. категориално неутрални суфикси като евалютивните, които произвеждат съществителни от съществителни и не променят лексикалния клас на деривата, въпреки че могат да променят флективния му тип: *παιδί* (ср.р.) > *παιδάκι* (ср.р.), но *φίλος* (м.р.) > *φιλαράκι* (ср.р.)³⁴.

³¹ Ограниченията във възможността на една основа да се съчетава с различни суфикси са следствие от правилото за езиково блокиране, вж. Aronoff 1976: 43-44, цитиран от Рали (Ράλλη 2005: 155-156). Така за понятия, за които в езика е създадена производна дума чрез употреба на деривационни суфикси, принадлежаща към определен лексикален клас (съществително, прилагателно, глагол и пр.), не се образува друга дума със същата семантика и други морфологични средства, напр. *τόπος* ‘место’ > *τοπικός* ‘местен, локален’, но **τοπερός*, *νικώ* ‘побеждавам’ > *νίκη* ‘победа’, но **νίκηση*. В новогръцки обаче се срещат подобни синоними, образувани с различни суфикси: *εκπτερματ-ιζ(ω)* / *εκπτερμάτ-(ισ)η* *εκπτερματ-(ων)ω* / *εκπτερμάτ-ωσ(η)* ‘еякулация’, *ομορφ-ι(ά)*, *ομορφ-ύδ(α)* ‘красота’, като евентуално обяснение в първия случай е паралелна и равностойна употреба в езика на образувани с различен суфикс преводни заемки, а във втория случай – паралелно възникване на думите в различни новогръцки регионални диалекти.

³² Μελισσαροπούλου & Ράλλη 2009: 102–103.

³³ Williams, E. On the Notions „Lexically Related“ and „Head of a Word“. // *Linguistic Inquiry*, 1981, 12, 245–274, с. 248, цитиран от Бойдж (Booij 2005: 54).

³⁴ Booij 2005: 55.

5.5. Семантика на деривационните афикси

Като отбелязахме, префиксите обикновено имат някакво по-обособено значение, което обаче не престава да бъде абстрактно, т.е. да покрива една много обща идея. Така например суфиксът *про-* носи идеята за ‘горе’ ‘по-високо’, ‘пред’, префиксът *ξε-* има няколко основни значения – интензивност (*ξεκαθαρίζω* ‘изяснявам’), противоположно действие (*ξεφορτώνω* ‘разтоварвам’), приключване на дадено действие или състояние (*ξεμεθώ* ‘изтрезнявам’), отнемане на даден обект (*ξεφλουδίζω* ‘обелвам’) и пр.³⁵ От своя страна, суфиксите нямат определено значение, а имат една граматична роля по оформянето на лексикалния клас на деривата. Все пак в научната литература се предлагат обобщения на основните типове семантика, реализирани от афиксите. Либер³⁶, например, поделва афиксите според най-общата им семантика на:

а) Персонални афикси – образуват съществителни, означаващи лица, от вербални или номинални основи, напр. англ.-er: writer, новогр. –τ(ης): αναλυτής.

б) Негативни и привативни афикси – образуват думи с отрицателно значение на изходната или думи, означаващи липса на нещо: англ. un- : unhappy, -less: homeless.

в) Препозиционни и релационни афикси – носят пространствена или темпорална семантика: англ. over-, out-: overflow, outnumber.

г) Квантитативни афикси – семантиката им е свързана с изразяване на количество: -full: handful, multi-: multilingual.

д) Евалютивни – деминутивни: англ. -let: booklet, новогр. -ακι: Μαράκι, или аугментативни: – новогр. -αρ(α): κορμάρα и др.

5.6. Словообразователни елементи с особен статут

Класификация на деривационните афикси и останалите словообразователни морфеми представлява един идеален модел и не обхваща всички реализирани в езиците случаи. Тя, например, оставя неклассифицирани някои морфеми, чийто статут не е напълно изяснен, основно поради чисто материалната им нестабилност. Морфеми с неясен статут са например т.нар. *сплинтери*³⁷, които представляват части от думи, с които чрез телескопия (блендинг, срастване) се образува нова телескопична дума (бленд). Компонентите, формиращи бленда, не са основи или корени, тъй като отсичането и изолирането им е произволна операция и така те не съвпадат с корена, но не могат да се класифицират и като афикси, тъй като не са диахронен продукт на граматикализация, нито пък се прилагат до някакъв значителен брой основи.

³⁵ Вж. Φίστα 2007: 33–35.

³⁶ Lieber 2009: 39–40.

³⁷ Вж. Adams 1987: 142 и Booij et al. 2000: 953.

6. Граматикализация. Морфологични елементи в континуума между основи и морфемни – афиксоиди

Морфологичните елементи, както вече видяхме, не представляват единна и хомогенна категория – едни от тях носят лексикално значение, други представляват средства за словообразуване, с трети се образуват формите на дадена дума, с които тя участва в синтактични конструкции и пр. Особено място в морфологичния континуум (вж. по-долу, точка седма) заемат т.нар. афиксоиди или зависими основи, които имат междинно място между афиксите и пълнозначните основи. Афиксоидите са продукт на процес, наречен *граматикализация* и са белег за езикова промяна в процес на развитие.

Граматикализацията представлява диахронен, исторически процес, чрез който настъпват езикови промени, при които един лексикален елемент или конструкция започва да придобива граматически характеристики, или пък даден граматически елемент засилва граматическите си характеристики, т.е. придобива още по-абстрактно значение³⁸. Такъв процес е, например, разширяването на употребата на названия за пространствени понятия (отзад, отпред) и за изразяване на време, употребата на даден пълнозначен глагол в конструкции за изразяване на бъдеще време (англ. go to), превръщането на показателно местоимение в определителен член, превръщането на наречие в предлог и пр.

Граматикализацията се реализира в рамките на два ключови механизма: *реанализ (иновация)* и *аналогия (генерализация на правило)*³⁹.

В езика реанализът почива на логическата операция *абдукция*, която се състои в забелязването на някакъв резултат, постулиране на определен закон и изваждане на определено заключение: Сократ е смъртен, има закон, който казва, че всички хора са смъртни, следователно Сократ е човек. Абдукцията понякога води до логическа грешка, но остава единственият тип съждение, чрез който се пораждаат нови идеи и господстващ модел на мислене при езиковото обучение. Всеки вид реанализ представлява резултат от абдукция. Реанализът се определя по следния начин: „промяна в структурата на израз или клас изрази, която не включва никаква непосредствена или вътрешна модификация на неговата повърхностна манифестация”⁴⁰. Реанализът е ключов елемент на езиковата

³⁸ Вж. Hopper & Traugott 2003: 2. Някои изследователи смятат, че граматикализацията е контекстно обусловен семантичен процес и по тази причина я наричат ‘контекстно индуцирана реинтерпретация’. Този подход постулира, че само контекстът е този, който може да очертае структурата на граматичните форми, в смисъл че те вече могат да изразяват значение, което не може да бъде извлечено от изходните им форми – вж. Heine & Kuteva 2004: 2.

³⁹ За общотеоретичните постановки относно граматикализацията се базираме на Хопър и Тротот (Hopper & Traugott 2003: 39–70).

⁴⁰ Langacker 1977: 58, цитиран от Хопър и Тротот (Hopper & Traugott 2003: 51).

промяна, но за езиковата иновация не е достатъчна промяна в идиолекта на един конкретен индивид, а разпространяване на езиковата иновация върху една цяла езикова общност. Понякога реанализът е плод на различна интерпретация на една езикова форма от говорещия и от слушащия. Характерен пример е думата *hamburger*, която от ‘храна от Хамбург’ започва да се интерпретира като ‘сандвич с шунка’ (*ham+burger*) и оттам ‘шунката’ започва да се замества с друг продукт: *cheeseburger*, *chickenburger* и пр. Друг пример за реанализ е гръцкият деривационен суфикс за образуване на глаголи $-ia\zeta(\omega)$, който представлява продукт на реанализ на гласната [i] от основата на съществителни от среден род като част от деривационния суфикс $-á\zeta\omega$: $taíri+ia\zeta(\omega) > taír+ia\zeta(\omega)$.

Въпреки че при реанализ определени граматични (синтактични, морфологични и семантични) характеристики на формите се променят, новата интерпретация на езиковия елемент не почива на никаква външна промяна. Граматикализацията не се отнася само до думи, които се развиват в граматични форми, тъй като този процес се наблюдава и при вече граматични елементи, които, както казахме, добиват още по-абстрактна езикова функция, какъвто е случаят с превръщането на показателни местоимения в определителни членове и пр.⁴¹

Често граматикализацията се отъждествява с реанализа, но това не отговаря на езиковите дадености. Всеки процес на граматикализация е продукт на реанализ, но не всеки реанализ е граматикализация. Така например, докато граматикализацията се характеризира с еднопосочност (*unidirectionality*) и включва само посока от по-малко граматични форми и конструкции (по-конкретни) към по-граматични форми и конструкции (абстрактно, граматично значение)⁴², реанализът може да се състои в точно обратното: един граматичен елемент да придобие лексикално значение, какъвто е примерът с английското наречие и предлог *up*, което се лексикализира до глагол: *to up* ‘ставам, изправям се’.

Аналогията, от своя страна, сама по себе си не предизвиква промяна в дадено правило, т.е. не създава нови граматични структури, но е сигнал за вече случили се езикови промени чрез реанализ. Докато реанализът включва линейни, синтагматични операции, аналогията прехвърля, генерализира резултатите от процеса на реанализ върху други структури. Пример за аналогия е палатализирането на съгласната [x] в български в множествено число на заети думи, които не би трябвало да подлежат на фонетично правило, важало в предишни исторически епохи, за съществували към този исторически момент думи, срв. патриарх – патриарси, но също и ауспух-ауспуси, образуване на множествено число на -и от едносрични думи в м.р. по аналогия на флективния суфикс -и за многосричните думи от м.р., срв. речник – речници, следователно сок –

⁴¹ Вж. Heine & Kuteva 2004: 4.

⁴² Пак там, вж. и Hopper & Traugott 2003: 16.

соци (в идиолекта на някои граждани с майчин език, различен от български), добавяне на флективен суфикс за мн. ч. -s в английски думи, където се използва друга флективна морфема: cat – cats, следователно child – childs и пр.⁴³

6.1. Механизми на граматикализацията

Грамматикализацията включва четири взаимно свързани механизма⁴⁴:

а) Десемантизация, т.е. загуба на определено смислово съдържание от съответната форма.

б) Екстензия (контекстна генерализация), т.е. употреба на новата форма в нови контексти извън тези, в които е възникнала.

в) Декатегоризация, т.е. загуба на морфосинтактични качества, характерни за лексикални и други по-малко граматикализирани форми и

г) ерозия (фонетична редукция), състояща се в загуба на фонетична същност.

Горните процеси не действат независимо, а са взаимно свързани: след десемантизацията, т.е. придобиването на по-абстрактни значения, има тенденция езиковата форма да се разграничи от предишните си, по-специфични употреби, чрез другите граматикализиращи езикови механизми: формата започва да се използва по-често (екстензия), губи категориални качества (декатегоризация) и претърпява определени фонетични промени (ерозия).

Този модел на взаимодействие на механизмите на граматикализация се прилага успешно при интерпретирането на конкретни морфологични елементи с дискуссионен статут. Така например, взаимодействието между тези механизми за процеса на префиксализация (превръщане на даден лексикален елемент в префикс) на диалектните префиксоидни морфemi акро-, ъоро- сѳо- / сѳо- е илюстрирано от Рали и Димела⁴⁵. Авторките установяват, че фонетичният и семантичният фактор не водят автоматично да граматикализация. Десемантизацията обаче, в случаите, когато действително е налична граматикализация, играе ролята на спусък, който отключва процеса. Тя има за резултат, в конкретните случаи, които се анализират, разширяване на кръга на основите, върху които горните морфemi се употребяват (екстензия), а целият комплекс от тези граматикализиращи механизми (десемантизация, екстензия, декатегоризация, ерозия) в тяхното взаимодействие води до декатегоризация, в чиято основа лежат определени, ключови морфологични процедури, които „подпечатват” езиковата промяна. Така граматикализацията резултира в морфологична промяна, тъй като

⁴³ Тези думи не са реални от гледна точка на стандартния език, но се срещат в езика на децата, на изучаващи, в случая, български език носители на други езици, както и на лица с майчин език, различен от български.

⁴⁴ Вж. Heine & Kuteva 2004: 2–3.

⁴⁵ Ράλλη & Δημελά 2010.

езиковата промяна на ниво морфема се извършва в рамките на словообразуването.

6.2. Граматически особености на афиксоидите

Морфемите, които притежават характеристики както на свободни основи, така и на деривационни афикси, се наричат *афиксоиди* или *зависими основи*⁴⁶. Афиксоидите⁴⁷ са продукт на процес на граматикализация и по-конкретно на морфологизация, при който една основа от пълнозначна дума или самостоятелна дума постепенно се превръща в деривационна морфема⁴⁸, като в синхронен план този процес се счита за незавършен. Морфемите, класифицирани като афиксоиди, се „придвижват” от морфема с конкретно лексикално значение, съставни елементи в процеса на композиция, в морфема с абстрактно граматично значение, които са част от словообразователния инвентар на деривацията⁴⁹. Обикновено като основни характеристики на афиксоидите се изтъкват: а) увеличена продуктивност, б) занижена семантична специфика и в) етимологична и формална връзка със съществуваща свободна основа. Първите два критерия отличават афиксоидите от свободните основи, а третият – от афиксите⁵⁰.

Обикновено като афиксоиди се класифицират морфема, които не могат самостоятелно да формират дума, включително чрез присъединяването към тях на флективен суфикс, но не представляват и афикси⁵¹. Тази особеност дава на афиксоидите или зависими основи според предпочитания от авторката термин е наречена от Рали⁵² неосвободимост (*μη ελευθερωσιμότητα*) и се счита за тяхна най-важна особеност. В групата на зависимите основи Рали разглежда сравнително ограничен брой морфема, за които отбелязва, че са производни от старогръцки глаголи и са се появили в още в античните текстове, някои даже са засвидетелствани в Омировия епос: -λογ(ος), -γραφ(ος), -фор(ος), -τροφ(ος), -νομ(ος), -κομ(ος) и др. Неосвободимостта им се илюстрира с неграматичността на евентуални деривати, получени чрез присъединяване

⁴⁶ В научната литература се използват различни термини за обозначаване на този тип морфологични елементи: афиксоид (affixoid – Booij et al 2000: 355–356), зависима основа (bound base – Lieber 2009: 33), зависима морфема (δεσμευμένο μόρφημα – Ράλλη 2005: 40), зависим корен (bound root – Haspelmath 2002: 21), форма за комбиниране (combining form – Booij 2005: 30, Haspelmath 2002: 21) конфикс (confix – Martinet 1979, цитиран от Анастасиади-Симеониди – Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1994: 39. Клерис и Бабиниотис (Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2005: 80–81, 92–95) поделят афиксоидите на префиксоиди и суфиксоиди, наречени от авторите лексикални префикси и лексикални суфикси съответно.

⁴⁷ Терминът афиксоиди е общ за префиксоидите – афиксоиди в префиксна позиция, и за суфиксоидите – афиксоиди в суфиксна позиция. Той се употребява и за тези зависими основи, които нямат фиксирано място в сложната дума и могат да стоят пред или след друга основа, вж. по-долу.

⁴⁸ Вж. Booij 2004: 114, 116, Booij 2005: 85, Trips 2009: 21–26, наред с много други.

⁴⁹ Вж. и Κολοπούλου 2013: 152–153.

⁵⁰ Booij et al 2000: 355.

⁵¹ Вж. Lieber 2009: 33.

⁵² Вж. Ράλλη 2005: 56–60 и Ράλλη 2007: 145–150.

към тези основи на флективни суфикси, напр. троф-+-ος > *τρόφος, κομ-+-ος > *κόμος и пр.

В диахронен план тези основи са образувани чрез следните механизми:

а) конверсия, т.е. превръщането на основата от вербална в номинална: φέρω ‘нося’ > φορ- (φόρος ‘данък’, φορείо ‘носилка’);

б) аблаут, т.е. промяна на коренната гласна на основата, с която се маркира новия й статут: -φερ- (φέρω) > -φορ-, τεμν- (τέμνω) > -τομ-, νεμ- (νέμω) > -νομ-, λεγ- (λέγω) > λογ- и пр.

Тази група афиксоиди обикновено заемат дясна позиция в композита, т.е. имат суфиксна позиция. Според Рали спецификите на този тип основи, които ги поставят между свободните основи и суфиксите, са следните⁵³:

а) носят конкретно значение, за разлика от суфиксите;

б) носят информация за валентността, т.е. за това с какви основи се свързва конкретната основа. Суфиксите, от своя страна, нямат валентност, но могат да променят валентността на основата, с която се свързват;

в) в композита се свързват със следващата основа с помощта на съединителна морфема -ο-;

г) в някои случаи се появяват и в лява позиция в композита: υδροφορος ‘водоносен’ – ένυδρος ‘съдържащ вода’. Това е особеност на основите, срв. σπιτόγατος ‘домашен котарак’ – χαμόσπιτο ‘схлупена къщурка’, но не и на суфиксите;

д) в синхронен план могат да се свързват с други основи, от които са произведени или са свързани етимологично, което не важи за суфиксите.

Заклчението на Рали е, че все пак тези морфемите стоят по-близо до основите, но са в процес на загуба на семантично съдържание и придобиване на граматични функции, което ги доближава до афиксите, но не ги идентифицира с тях.

7. Морфологичен континуум

Обзорът на видовете морфемите и дискусиата върху характеристиките на афиксоидите показват, че морфемите – тези най-важни конструктивни езикови единици – се различават както по произхода си, така и по семантиката и по функцията си в езика. Някои от тях са пълнозначни думи, други имат занижена лексикална семантика, а трети изпълняват чисто граматически функции, без да носят самостоятелна семантика. Така морфемите се разполагат в един *морфологичен континуум*, който започва от флективните (релационни) морфемите и достига до основите от пълнозначни думи⁵⁴:

⁵³ Вж. Ράλλη 2005: 58–60.

⁵⁴ Вж. Ράλλη 2005: 60–61, Ράλλη 2007: 151, Lieber 2009: 34. Подобна класификация на „граматичните форми” предлагат и Хопър и Тротот (Hooper & Traugott 2003: 4–6).

Основи на пълнозначни думи

|

Афиксоиди (зависими основи)

|

Деривационни морфеми

|

Флективни морфеми

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Adams 1987: Adams, V. An Introduction to Modern English Word-formation. London & New York: Longman, 1987.
- Ammon et al. 2004: Ammon, U., Norbert Dittmar, Klaus Mattheier, Peter Trudgill (eds.). Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society. 2nd ed. Vol. 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2004.
- Aronoff 1976: Aronoff, M. Word Formation in Generative Grammar. Mass: MIT Press, 1976.
- Booij 2004: Booij, G. Compounding and Derivation: Evidence for Construction Morphology. // Dressler, W., D. Kastovsky, O. Pfeiffe, F. Rainer. Morphology and its Demarcations. Selected Papers from the 11th Morphology Meeting. Vienna, February 2004. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004, 109–132.
- Booij 2005: Booij, G. The Grammar of Words. An Introduction to Linguistic Morphology. (Oxford Textbooks in Linguistics). 2nd edition. Oxford, New York: Oxford University Press, 2005.
- Booij et al. 2000: Booij G., C. Lehmann, J. Mugdan (eds.). Morphology. An International Handbook on Inflection and Word-Formation. Vol. 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000.
- Haspelmath 2002: Haspelmath, M. Understanding Morphology. London: Arnold, New York: Oxford University Press, 2002.
- Heine & Kuteva 2004: Heine, B., T. Kuteva. World Lexicon of Grammaticalization. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

- Hopper & Traugott 2003: Hopper, P., E. Traugott. *Grammaticalization*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Langacker 1977: Langacker, R. *Syntactic reanalysis*. // Li, Charles (ed.). *Mechanisms of Syntactic Change*. Austin: University of Texas Press, 1977, 57–139.
- Lieber 2009: Lieber, R. *Introducing Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- McGarty et al. 2004: McGarty, C., Vincent Yzerbyt, Russell Spears. *Social, Cultural and Cognitive Factors in Stereotype Formation*. // McGarty, C., Vincent Yzerbyt, Russell Spears (eds.). *Stereotypes as Explanations. The Formation of Meaningful Beliefs About Social Groups*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 1–15.
- Plag 2003: Plag, I. *Word-Formation in English (Cambridge Textbooks in Linguistics)*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2003.
- Singleton 2000: Singleton, D. *Language and the Lexicon*. London: Arnold, 2000.
- Trauth et al. 2006: Trauth G., Kerstin Kazzazi (eds.). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. London & New York: Routledge, 2006.
- Trips 2009: Trips, C. *Lexical Semantics and Diachronic Morphology. The Development of -hood, -dom and -ship in the History of English*. (Linguistische Arbeiten № 527). Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009.
- Бояджиев и др. 1999: Бояджиев, Т., И. Куцаров, Й. Пенчев. *Съвременен български език*. София: ИК „Петър Берон“, 1999.
- Иванова и др. 1983: Иванова, К., П. Пашов, В. Стнков (съст.). *Граматика на съвременния български книжовен език. Том II. Морфология*. София: Издателство на българската академия на науките, 1983.
- Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη 1994: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. *Νεολογικός δανεισμός της Νεοελληνικής*. Θεσσαλονίκη: 1994.
- Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 2005: Μπαμπινιώτης, Γ., Χρ. Κλαίρης. *Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2005.
- Κολιοπούλου 2013: Κολιοπούλου, Μ. *Θέματα σύνθεσης της Ελληνικής και της Γερμανικής: συγκριτική προσέγγιση*. Πάτρα, 2013.

- Μελισσαροπούλου & Ράλλη 2009: Μελισσαροπούλου, Δ., Α. Ράλλη. Συνδυαστικότητα των Παραγωγικών Επιθημάτων στη Νέα Ελληνική: Μια Πρώτη Προσέγγιση. // Μελέτες για την ελληνική γλώσσα, 2009, 29, 97–107.
- Ξυδόπουλος 2008: Ξυδόπουλος, Γ. Λεξικολογία. Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2008.
- Ράλλη & Δημελά 2010: Ράλλη, Α., Ε. Δημελά. Η πορεία προς την προθηματοποίηση: διαχρονικά δεδομένα από την ελληνική και τη διαλεκτική της ποικιλία. // Μελέτες για την ελληνική γλώσσα, 2010, 30, 516–528.
- Ράλλη 2005: Ράλλη, Α. Μορφολογία. Αθήνα: Πατάκης, 2005.
- Ράλλη 2007: Ράλλη, Α. Η σύνθεση των λέξεων. Αθήνα: Πατάκης, 2007.
- Φίστα 2007: Φίστα, Ε. Μέθοδος αυτόματης αναπαράστασης προθηματοποιημένων και σύνθετων ρημάτων της Νέας. Ελληνικής. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη, 2007.